

A klub feladatai: megismerni az idejárom fiatalokat, és megismertetni őket a Tanoda működésével; személyre szóló megoldásokat találni aktuális problémáikra, élethelyzetükre a Belvárosi Tanodán belül vagy kívül (pl. átirányítás más intézményekbe); átmeneti helyzetükben támaszt adni (a klub heti két alkalommal, 3–3 órában rendszeresen működik); igények felmérése, folyamatos érzékelése.

A klub nyitott, látogatóit jelentkezők, érdeklődők, fel nem vettek és a Tanoda diákjai alkotják. A klubot egy erre a célra szerveződött stáb működteti (6 fő). A stáb feladata a klub működtetésén túl a jelentkezők helyzetének megismerése, adott esetben egyéni gondozásuk, a jelentkezők regisztrálása, továbbirányításuk vagy megtartásuk.

A szeánsz a szülőkkel való kapcsolattartás rendszeres formája. Ez kétheti rendszerességgel működő találkozást jelent, amelyen szülők, diákok és tanárok vehetnek részt, beszélgetnek személyes problémáikról. A beszélgetés minden alkalommal másfél órás, a Tanodában a diákokkal nem foglalkozó személy vezetésével, aki igény esetén, külön megállapodás alapján családterápiát is vállal.

A szülőkkel való kapcsolattartás más módja a szülő, illetve a diák segítő párjának találkozási, beszélgetéseik. A találkozást szinte minden esetben a szülő kezdeményezi, nem az iskola, mivel a Tanoda minden értelemben a diákokkal áll szerződéses viszonyban, a diák iskolai életének felelősségét nem hárítja a szülőre. A szülőknak elsősorban abban próbálunk segíteni e találkozásokkal, hogy képesek legyenek gyerekeik családról való leválását támogatni és feldolgozni.

A Tanoda működésének két szervesen összefüggő területe az esetkezelés és a tanulási program. A működés keretét a szabályrendszer és a tárgyszerkezet biztosítja.

Folyamatosan figyelemmel kísérjük és közösen feldolgozzuk a hozzánk járó fiatalok egyéni életútját, "életbajaikra", velük közösen keresünk megoldásokat, kiútakat. Ennek érdekében minden hozzánk járó fiatalért a tanárstáb egy tagja személyes felelősséget vállal. A diákoknak tehát egy segítőjük van, az a tanár, akiben a stábtagnak közül leginkább megbíznak, s akit a Tanodába való kerülésük után kiválasztanak. A tanároknak értelemszerűen több, évente változó számú "párjuk" van a diákok közül. A segítő kapcsolat formális megjelenése az órarendben az "egyénizés". Ez a hét "rituális" lezárása, segítő és diáktársa kettesben történő beszélgetése. E beszélgetés tartalmazza a diák heti munkájának értékelését, a vele történt (bármilyen jellegű) tanodai események megbeszélését, a következő heti feladatok kidolgozását, és amennyiben erre a diáknak igénye van, egyéb, iskolán kívüli problémái megbeszélését is.

Győrik Edit

LEHETŐSÉG ALAPÍTVÁNY

Az Újpesti Családsegítő Központ (ÚJCSAKÖ) a tradicionális szegény családok gondozására jött létre. A családok, akikkel napi kapcsolatba kerülünk, nyomorúságos körülmények között, diszkriminációt és hatósági regressziók sorozatát elszenvedve, folyamatos krízishelyzetben élnek. Tisztában vagyunk azzal, hogy tevékenységünk nem több a nyomor komfortosításánál, alig ajánlhatunk fel többet, mint szolidaritásunkat. Újra és újra ugyanazt a vért és ugyanazokat a kicsorduló könnyeket kell letörölnünk. Állandóan kerestük a szegénység meghaladásának eszközeit, ez szülte meg alapítványunk létrehozásának gondolatát. Szociális munkásként folyamatosan szembesültünk azzal a szakirodalomból is jól ismert ténnyel, hogy a régen hátrányos helyzetűnek, ma egyszerűen szegénynek mondott gyerekek az iskolában rosszul teljesítenek, egyre jobban lemaradnak. Sokan az általános iskolát sem végzik el, de továbbtanulásra végképp nincs esélyük. Tudtuk, hogy e tömeges

jelenségnek nem eredendő képességihiány az oka, ügyfélkörünket nem a familiáris debilitás, az átlag alatti intelligencia-övezetbe tartozás sújtja.

Nemcsak felfogásunkkal nem fért volna össze ez a magyarázat, hanem napi tapasztalatainkkal sem. Munkánkat a családokkal szorosan együttműködve, a családokba mintegy beépülve végezzük. Látjuk súlyos helyzetüket, nehéz életkörülményeiket, látjuk, mekkora – többek között intellektuális – erőfeszítéseket kell tenniük létfenntartásukért.

Nem pusztán holt betű számunkra az sem, hogy e családokban a középosztálybeliekétől eltérő a gyerekek szocializációja. Ingerszegény, legalábbis tárgyfosztott környezetben nőnek fel. Nincsenek manipulációra, szereppróbálgatásra, szabályok tudatosítására alkalmas játékszereik. Állandóan együtt vannak a felnőttekkel, minden családi esemény a szemük láttára zajlik. Kommunikációs képességeik mégis korlátozottak maradnak, az iskolában használhatatlanok. Szüleik talán szeretnék, ha jól tanulnának, "jó gyerekek" lennének, de nemhogy segíteni, még ellenőrizni sem tudják őket; egész magatartásukkal sugallják, hogy az iskola idegen világ.

És valóban az. Mielőtt létrehoztuk volna alapítványunkat, mielőtt elhatároztuk volna, hogy bármit is teszünk e gyerekek tanulása, iskolai és ennek folyományaképp társadalmi integrációja érdekében, fel kellett tennünk magunknak a kérdést, hogy jogunk van-e új, nekünk tetsző, de nekik idegen értékeket vinnünk e családok életébe. Nyerhetnek-e valamit a középosztálybeli kultúra elsajátításával, vagy – az ÚJCSAKÖ hagyományainak megfelelően – továbbra is abban kellene segítenünk, hogy saját kultúrájukban és értékeikkel élhessenek teljesebb életet? Szabad-e asszimilációt kínálnunk azoknak, akik erről lemondtak, más utat kívánnak járni?

Lelkiismeretünket csak némileg nyugtathattuk meg azzal, hogy senkit sem kényszerítünk semmire; önként jelentkezőknek adunk lehetőséget. Tudtuk, hogy a családok egy része nem látja majd át, hogy mire is vállalkozik. A gyerekek kiválasztása során nekünk kell eldöntenünk, hogy kinek segítünk ezen a módon, és kinek másként.

Ehhez csak abban kellett biztosnak lennünk, hogy valóban segítünk. Az nem volt vitás, hogy a középosztálybeli gyerekek értékes, a munkaerőpiacon is jól hasznosítható tudást szereznek; e tudás nélkül legfeljebb a társadalom peremén lehet megkapaszkodni. De tisztában voltunk azzal is, hogy a társadalmi hátrányok kompenzálására törekvő iskolai kísérletek sorra kudarcba fulladtak, nem oldották meg feladatukat. Nem elégedhettünk meg tehát a pusztá pedagógiai beavatkozással. Úgy látjuk, három alapszükségletet szükséges alkalmazni.

1) A kétkeresős-kétgyerekes családokban egy gyerekre jutó mindenkorai családi pótlék összegében ösztöndíjat kap a család, 16. évének betöltésétől pedig a gyerek is. Ezzel pótoljuk a család létminimum alatti jövedelmét, enyhítünk a napi megélhetési gondokon, fedezetet nyújtunk az iskoláztatási költségekre. Emellett valóban ösztönzünk is – a család havonta, a távlati eredmények megszületése előtt is tapasztalhatja, hogy érdemes gyereket hozzánk járattatni; a 16 év feletti fiatal pedig saját fogyasztásaira költheti a pénzt, nem lép ki az iskolarendszerből azért, hogy jövedelemhez juthasson, mindarra szert tehessen, amit szerencsésebb társai a zsebpénzükből vásárolnak meg.

2) Az iskolai tananyag kiegészítéseként angol nyelvi, számítástechnikai és művészeti képzést nyújtunk. Ezzel versenyképessé tesszük gyerekeinket fizetett különórákra járó, középosztálybeli társaikkal. Foglalkozásaink fejlesztik a gyerekek logikai gondolkodását, kifejezőképességét, kreativitását. A megszerzett ismeretek a későbbi tudásszerzés eszközéül is szolgálnak. Később a gyerekek érdeklődésüknek megfelelő foglalkozásokra, szakkörökre járhatnak. Aki viszont az iskolában lemarad, négyesnél rosszabb jegyet kap, azt – a külön képzés rovására – korrepetáljuk.

3) Munkatársaink 10–10 gyerek családjának segítenek életkörülményeik javításában, a felmerülő krízisek megoldásában. Ugyancsak a családgondozók feladata, hogy megtanítsák

a gyerekeket a kulturális intézmények (könyvtárak, múzeumok, színházak, mozik) használatára, táborozni, kirándulni vigyék őket. Emellett figyelemmel kísérik a gyerekek fejlődését, összefogják, kézben tartják a pedagógiai folyamatot.

Mint alapvető módszereink leírásából is kitűnhet, a munka megkezdése előtt további két döntést kellett hoznunk. Bármennyire világosan láttuk is, hogy gyerekeink új értékrendszerükből következően el fognak távolodni családjuktól, semmiképpen sem akartuk őket egy csapásra elragadni, mintegy falanszterben felnevelni. Még alternatív iskolát sem kívántunk létrehozni, sőt, elengedhetetlennek tartottuk az iskolai értékek beépítését.

Természetesen tudtuk, hogy az iskolai hátrány gyökere a kisgyerekkorba nyúlik vissza. Mégis úgy határoztunk, hogy az általános iskola 4. osztályába járó, 9–10 éves gyerekeknek kínáljuk fel a lehetőséget. Ebben az életkorban a gyerekek kognitív fejlődésük fontos állomására jutnak, lassan önreflexióra is képessé válnak, hamarosan érdeklődésük is elkezd differenciálódni. E pszichológiai megfontolások mellett arra is tekintettel kellett lennünk, hogy a gyerekek ebben a korban válnak képessé az önálló közlekedésre; a kisebbeket kirándulni, táborozni is nehezen engednék el a szülők.

Tartozunk még annak magyarázatával, hogy céljainkat miért egy alapítvány létrehozásával, és miért nem közvetlenül az ÚJCSAKÓ által valósítjuk meg. A létminimum alatti jövedelmű családok gyerekeinek továbbtanulását hosszú távon szándékozunk segíteni. Egy-egy gyerekkel 4. osztályos általános iskolás korától nappali tanulmányai végéig, reményeink szerint a diploma megszerzéséig foglalkozunk. Évfolyamonként 20 gyerek élhet ezzel a lehetőséggel; csoportjainkat évente indítjuk. Nyilvánvaló volt számunkra, hogy az ÚJCSAKÓ – mint önkormányzati intézmény – költségvetéséből már az első években sem tudunk megfelelő nagyságú összeget elkülöníteni erre a célra. Más anyagi forrásokat is mozgósítanunk kell, erre pedig az alapítványi forma látszott a legalkalmasabbnak. (Az alaptőkét az 1990 októberében rendezett szegénységellenes hétvége egymillió forintos bevétele alkotta.)

Pályázati felhívásunkat először 1990, majd 1991 tavaszán juttattuk el minden újpesti harmadik osztályos általános iskolához. Feltételként csak annyit szabtuk, hogy a család jövedelme alacsonyabb legyen, mint az általunk számított létminimum, vagy a szülők iskolai végzettsége legyen kevesebb 8 osztálynál. Munkatársaink személyesen is felkeresték a családokat, 1–1,5 órás interjút folytattak velük. A család nagyszülőikig visszamenő történetére, a szülők iskoláira, munkahelyeire, korábbi lakásaira, a mostani életkörülményeire voltunk kíváncsiak. Igazolóló dokumentumot, kereseti kimutatást nem kértünk; megtekintettük viszont a lakást, megkérdeztük, hogy mit ettek előző nap, mit vásároltak az elmúlt hónapokban. Így reális képet kaptunk a család helyzetéről. Meg kell mondanunk, hogy a létminimumnál jobb jövedelmű családok legfeljebb két-három esetben vallották magukat szegénynek.

Az interjúk után közös megbeszélést tartottak a kérdezők és az alapítvány kuratóriuma. 1991-ben közvetlenül itt választottuk ki a támogatásban részesített 20 gyereket. Idén első lépésben 40 gyerekről határoztunk úgy, hogy táborozni visszük őket (természetesen ingyenesen), és a táborban nyújtott teljesítményük alapján döntjük el, kik lesznek ösztöndíjasaink.

A válogatás előtt mindkét évben csak az általános feltételekben állapodtunk meg: azokat a gyerekeket részesítjük előnyben, akik nélkülünk valószínűleg nem tanulnának tovább, segítségünkkel viszont eljuthatnak a középiskoláig, sőt, a felsőoktatásig is. Ezzel gondolatban két határvonalat húztunk. Az alsó határ tekintetében elképzelésünket nagyon nehezen, egymással és önmagunkkal is vitázva érvényesítettük, hiszen be kellett látnunk, hogy sok tradicionálisan szegény család túlzottan hányatott élete miatt nem felel meg feltételeinknek.

A gyerekek képességeit nem vizsgáltuk. Nem akartuk vizsgahelyzetbe hozni őket, nem bízunk eléggé a papír-ceruza tesztekben. Úgy gondoljuk emellett, hogy minden épértelmű gyerek képes legalább a középiskola elvégzésére, ha kellőképpen motivált. Márpedig az

alapítványos gyerekek kezdeti motivációjáról a családi háttér megismerésével tájékozódhatunk, későbbben pedig meghatározó szerepet játszhatunk motivációjuk alakításában.

Mindazonáltal megkérdeztük a gyerekek osztályzatait. Ebben sem képességekre utaló jeleket kerestünk elsősorban, inkább a teljesítőképeségről tájékozódunk. Sajnos, éppen a valódi szegény gyerekek egy része már osztályzataival kizárja magát az alapítványból.

Pályázati felhívásunkra meglepően sokan jelentkeztek. 1991-ben a harmadik osztályos gyereket nevelő családok 16, 1992-ben már 19%-a adta be pályázatát. Ennél csak nagyobb lehet a modernkori újpesti szegények aránya; többek között erre utal, hogy tradicionális szegények (alkalmi munkából élők, segéd-, és betanított munkások) gyerekei mindössze 34%-ot tesznek a jelentkezők között. A fennmaradó kétharmadban a vártnál kisebb mértékben szerepelnek a szakmunkás családok, és nagyobbban a szellemi munkát végzők és az alsó értelmiség (óvónők, tanítónők). Dominálnak emellett azok a családok, melyek a szegénységből indultak, majd felkapaszkodtak, mostanra azonban pályáivuk megtört, az újr szegényedéssel kell szembenéznük.

Míg a korábban demográfiai jellemzők mentén próbáltuk leírni a szegénységet, most a '90-es évek elején a felhívásunkra jelentkezőknél nem találunk elszegényítő demográfiai tényezőket. Igaz, a nagycsaládosok országos arányuknál körülbelül 2,5-szer nagyobb eséllyel kerültek bele mintánkba, de meglepő, hogy milyen nagy számban adták be pályázatukat a kétkeresős, egy- illetve kétyerekes családok. Viszonylag új, tipikusan városi jelenségnek kell tartanunk, hogy a szegény családok egyötödében az anya egyedülálló. Mint a későbbiekben látjuk majd, a gyerekek életében nemcsak az egyik kereső kiesése, hanem a férfimodell hiánya is meghatározó. 1990 és 1991 között csaknem megduplázódott, 5,9-ről 9,5%-ra nőtt (bár még így is az elviselhetőség határán belül maradt) a munkanélküli szülők aránya.

A pályázati rendszerből fakadó hiányosságnak tartjuk, hogy viszonylag kevésbé érték el az alacsony iskolázottságú újpesti szegényeket: a felnőttek közül 1991-ben mindössze 1,5%, 1992-ben 3,1% nem végezte el a 8 általánost. A középiskolai végzettség volt a jellemző: 58 illetve 60,8%. Magasnak bizonyult a szegény sorsúak migrációs kedve. Az 1991-ben jelentkezett családok felnőtt tagjainak közel 40%-a, 1992-ben pedig mintegy fele vidékről költözött Budapestre. A falusiak aránya mindkét évben 28% körüli volt.

Mint korábban említettük, a válogatásnál az alapfeltételeken kívül nem voltak megfogalmazott szociális preferenciáink. Ennek ellenére, vagy éppen ezért különbség tapasztalható az 1991-ben, illetve 1992-ben felvettek szociális jellemzői tekintetében. Az 1991-es év folyamán csaknem fele sokgyerekes családban él, 1992-ben ez az arány majdnem egyharmad alá csökkent, bár a jelentkezők között mindkét évben 26–27%-kal képviseltették magukat a nagycsaládosok. Némiképp ugyancsak eltolódott, 22%-ról 32%-ra emelkedett a felvett egyszülős családok aránya, bár a jelentkezőknél alig volt különbség. A jelentkezők arányához képest mindkét évben nagyobb mértékben választottunk ki olyan családokat, ahol valamelyik szülő munkanélküli volt (9 illetve 13%-ban). A vidéki származású családok bekerülési esélye 34-ről 60%-ra nőtt 1991 és 1992 között. E családok általában a '70-es évek elején-közepén, a szülők fiatal felnőtt korában költöztek Budapestre.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy 1991-ben a nagy családban élő gyerekek kerültek be a legnagyobb eséllyel, 1992-ben pedig a vidékről Budapestre költöző, egyszülős és/vagy munkanélküli családok dominálnak.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a családok túlnyomó többsége konszolidált körülmények között, nagyrészt lakótelepi lakásokban él. A jelentkezők 7 illetve 6%-ának lakása egyszobás, a felvételnél preferencia mutatkozik a javukra (11 illetve 18%-ot vettünk fel közülük).

Pedagógiai programunkat a korrepetálás tükrében mutatjuk be, hiszen a gyerekek felzárkóztatását alapvetően fontosnak tartjuk. Mint jeleztük, a második félévben már nem

járhatnak a számítógépes, angol nyelvi és művészeti foglalkozásokra azok a gyerekek, akik valamelyik tantárgyból négyesnél rosszabb jegyet kaptak. Ennek megelőzésére a gyengén tanulók korrepetálását már az első félévben megkezdjük.

Az 1991-es évfolyam 20 gyereke közül az induláskor tizenháromnak volt négyesnél rosszabb jegye, sőt, négynek kettese valamelyik "tanulós" tantárgyból, így: nyolcnak nyelvtanból; hétnek környezetismeretből; hatnak matematikából; kettőnek irodalomból. Úgy látjuk, ebben a gyerekek nehézségeiért nem a tantárgyak nehézségi foka felelős elsősorban, hanem az otthoni kulturális háttér. A család kommunikációs stílusa vezet a nyelvtan- és az irodalomórai gyengébb teljesítményhez, környezetismeretet pedig igen nehéz tanulnia annak, aki tárgyak nélküli világban nő fel.

A felzárkóztatást szeptember közepén kezdtük meg, 7 gyereket 1 tárgyból, 3 gyereket 2 tárgyból, 1 gyereket 3 tárgyból, 2 gyereket 4 tárgyból korrepetáltunk az első félévben.

A családgondozásról a későbbiekben írunk majd részletesen, de már most meg kell jegyeznünk, hogy a két vagy több tárgyból korrepetált gyerekek mindegyikének családjában komoly krízisben volt vagy krízisbe került az idők folyamán. Az egyetlen tárgyból korrepetálásra szoruló és a jól tanuló gyerekeknél csak két-két ilyen családot találunk.

Az első félévi korrepetálás eredményeképp öt gyerek javított legalább négyesre, közülük négynek egy, egynek pedig két tárgyból kellett segítséget nyújtanunk. Az egyik fiú javított bár, de ahhoz nem eléggé, hogy tovább járhasson a külön foglalkozásokra. Hárman félévkor sem szereztek jobb osztályzatot, hárman pedig egyenesen rontottak a korrepetált tantárgyból. A második félévben kilenc gyerek korrepetálására volt szükség, ők ekkor nem vettek részt a számítástechnikai, nyelvi és művészeti foglalkozásokon. Év végére ketten érték el közülük a négyes szintet, és további hárman javítottak, ha nem is eléggé.

Összességében azt kell mondanunk, hogy a két féléves korrepetálás hatására 7 gyerek lett négyes-ötös tanuló, és további kettő javított jegyein.

Az 1992-es évfolyamból az első félévben 7 gyerek korrepetálása látszik szükségesnek, közülük csak egynek van kettese. A táborozni vitt 40 gyerekből ugyan teljesítményük, képességeik alapján választottuk ki 20 alapítványosunkat, de a tavalyi évtől való eltérést inkább annak tudjuk be, hogy idén tudatosabban kerestük a jó tanulókat. Egyúttal sajnos a tradicionális szegények bekerülési esélyei is csökkentek. Ennek tudhatóan átalakult a tantárgyi nehézségek köre is: 5 gyerekeknek matematikából, 4 gyerekeknek környezetismeretből, 3 gyerekeknek nyelvtanból, 1 gyerekeknek irodalomból, 1 gyerekeknek idegen nyelvből van szüksége segítségre. Ezen az évfolyamon 1 gyereket 1 tárgyból, 4 gyereket 2 tárgyból, 2 gyereket 3 tárgyból korrepetáltunk.

Ez év őszén megkérdeztük a korrepetált gyerekek iskolai tanárait, korrepetitorait, szüleit és magukat a gyerekeket is, hogy miben látják a nehézségek okát. A válaszokat négy csoportba soroltuk. Motivációs problémának tekintettük a gyerekek hiányos köteleességtudatáról, kitartásáról, eltérő érdeklődéséről, szétszórtságáról tett említéseket. Meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak a kategórián belül, hanem összességében is erről esett a legtöbb szó. A képességihiányt a pedagógusok emlékezeti-gondolkodási nehézségként fogalmazták meg („nem gondolkodik logikusan”, „nem tud absztrahálni” stb.), bár legtöbbször a szülőkhöz és a gyerekekhez hasonlóan egyszerűen megértési nehézségekről beszéltek. A csoportban elfoglalt hely másként probléma a felnőttek és a gyerekek számára. Előbbiek beilleszkedési nehézségeket, érzelmi labilitást látnak, utóbbiak társaikat hibáztatják. A megkérdezettek szóba hozták továbbá, hogy hiányosak a gyerekek ismeretei; ide soroltuk a helyesírási, olvasási (de nem dyslexiát jelentő) problémákat is.

A következő oldalon található táblázat az említések eloszlását mutatja. Természetesen mindenki minden gyerekről több okot is felsorolhatott.

	Motiváció	Képesség	Csoportban elfoglalt hely	Halmazott ismerethiány
osztályfőnök	35,8	17,6	13,4	31,4
korrepetáló tanár	29,5	31,0	6,9	32,7
szülő	30,6	13,9	22,2	11,1
gyerek	52,0	20,0	8,0	20,0

Mint látható, a korrepetáló tanárok kivételével mindenki a motivációs problémákat érzi a legnagyobb súlyúnak. Örömteli meglepetés volt számunkra, hogy az osztályfőnökök nem becsülik le a gyerekek képességeit, náluk csak a szülők tartják azokat jobbnak. Az osztályfőnökök és a korrepetitorok egyetértenek abban, hogy hiányosak a gyerekek ismeretei, ezt a nehézséget lebecsülik viszont a szülők és a gyerekek.

Mint már említettük, a kiválasztott családok között nagy számban vannak a lecsúszó alsó középosztálybeliek. Ez nemcsak a szülők iskolai végzettségében, foglalkozásában, hanem sok esetben a gyerekek magatartási mintáiban is jól tettenérhető. Tudjuk, hogy az alsó középosztály az a társadalmi réteg, amelyik az iskolai értékrendet szinte kritikátlanul fogadja el, feltétlenül meg kíván felelni a kívánalmaknak.

Munkatársaink a családok működőképességét segítő tevékenységük során az elmúlt másfél évben a családok mintegy felénél tapasztaltak krízishelyzetet. A krízisek szinte természetes velejárói az alapítványunkban kisebb számmal képviselt tradicionális szegény családok életének. Példaként említhetjük M.-ék történetét, ahol az édesapa munkahelyi balesetet szenvedett, majd hosszasan beteg volt, állandó ápolásra, gondozásra szorult. Ez idő alatt szétzilálódott a család. Az édesapa végül meghalt, ami őszintén szólva érzelmi könnyebbséget jelent a családnak, anyagi helyzetüket azonban megrendítette. Több hónapos ügyintézési kálvária kezdődött el a társadalombiztosítása járandóságok (özvegyi nyugdíj, árvaellátás) folyósítása érdekében. Időközben az édesanya új, nálánál fiatalabb élettársat talált, akinek viszont gyakori nézeteltérései vannak a bűnüldöző szervekkel. A háromgyerekes család anyagilag egyre rosszabb helyzetbe került. Utolsó mentsvárukat kétszobás, komfort nélküli lakásuk jelentette. Ezt némi készpénz fejében szoba-konyhásra cserélték. A készpénz jelentős részét fél év alatt felgyülemlett díjhátralékok törlesztésére fordították, illetve fogyasztásukat egészítették ki vele (többet és jobbat ettek, beszerettek néhány régóta hiányzó háztartási eszközt, ruhadarabot). A lakáscsere után másfél hónappal ismét súlyos pénzzavarok mutatkoztak.

A négygyerekes J. család élete ismét konfliktusokkal terhelt. A szülők gyakran élnek külön, hol kényszerből, mikor az apát az állam túlságos vendégszeretete elszóltja családjától, hol maga J. távolodik el önként a családi tűzhelytől, hogy inkább máshol melegedjen meg, hol J.-né unja el férje kicsapongásait, túlzott költségeit. J.-nek külvárosi környezetében élő társadalmi kapcsolatrendszere van, határozottan tehetségesen szerez önmaga és néhány ismerőse számára alkalmi munkát. Időnként munkanélkülisége okán kényszervállalkozásba kezd. A családgondozó a rendszeres munkatalálásban próbál segíteni, ennek ellenére azt látjuk, hogy a család éhezik, néha napokig nincs otthon ennivaló, és a gyerekek zaklatottak a veszekedésektől.

A szegény családok krízisei valamennyire tompíthatók, de hiába születnek olyan megoldások, amelyek a család életét valamelyest egyenesbe hozzák, a család nem érzi, hogy biztonságba jutott, hiszen tudja, hogy bármikor újabb nehézségek támadhatnak. A családgondozónak is készenlétben kell állnia.

A középosztálybeli Sz.-ék 1990-ben kaptak 80 m²-es lakótelepi lakást. A TB adminisztrátor anyának első házasságából két gyereke született, második, nála öt évvel fiatalabb péksegéd férjétől ugyancsak kettő. Amikor a család lakásrezsije elérte a 9.300 Ft-ot, úgy érezték, ennyit már nem tudnak kifizetni. Lakásukat 1992-ben eladták azzal a céllal, hogy egy

Budapest környéki faluban építkezzenek. Telket szereztek is, de eredeti lakásukból természetesen ki kellett költözniük. Az építkezés idejére egy 40 m²-es lakást béreltek. Pénzüik a vártnál gyorsabban fogyott, az építkezés viszont a vártnál lassabban haladt. A házastársak kapcsolata is megromlott, úgy tűnik, ha valaha felépül a ház, abba már egy újabb apa fog beköltözni.

H.-éknak három gyerekük van. Az anya érettségi után műszaki rajzoló lett. A 40 éves volt állami gondozott apa vasbetonszerelő. A házaspár az anya szüleinél kezdte közös életét, itt születtek a gyerekek is, majd lakótelepi lakást kaptak. Az utolsó gyereke lejártától az anya nagyon félt, megbetegedett, majd inni kezdett. Nem sokkal munkába állása után emiatt elbocsátották. Az apa abban reménykedett, hogy külföldön jobban fog keresni, és otthagyta munkahelyét. Három hónapos NSzK-beli munkája során valóban többet keresett, mint itthon egy év alatt. Hazajötté után nem vállalt munkát, ismét külföldre szeretett volna menni, bár látta, hogy távolléte idején az anya ivása miatt széthullott a család. Az anya átképző tanfolyamba kezdett. Amikor a családgondozó átlátta nehézségeit, pszichiáter segítségét kérte számára. Úgy látszott, élete rendbe jöhet: új szakmát tanul, közben leszokik az alkoholoról, családi pozíciói megerősödnek. Mindez nem sikerült. A tanfolyamot otthagyta, a pszichiáterhez már nem jár. Férjével együtt otthon van, mindketten munkanélküli járadékból élnek, és azt várják, hogy az apa külföldi munkáltatót találjon. De már az ehhez szükséges beruházásra – az apa felruházására, élelmiszerek beszerzésére – is csak a családgondozó segítségével képesek.

A lecsúszó középosztálybeli családoknál a családi élet szervezésében még vissza-vissza köszön a középosztálybeli mentalitás. Sok esetben fennmarad a tárgyi világ; a gyerekeknek vannak játékaik, bizonyos könyvek fellelhetők a háztartásban, H.-éknak is voltak szorultságukban eladható nagy értékű műszaki cikkeik. Ugyanakkor a krízishelyzetekben e családok egyre gyakrabban nyúlnak az életben maradás szegényeknél ismert technikáihoz. Létüket kettősség jellemzi: kapaszkodnának még a középosztálybeli múltjukhoz, lassítanak a lecsúszás folyamatát, azonban egyre tehetetlenebbek és egyre jobban ellehetetlenülnek. Ebben a helyzetben a hagyományos case-work típusú családgondozásnak nehezebb játékteret találnia. Nehezebb mentálisan elfogadtatni a családdal a külső segítség állandó jelenlétét. Így rajzolódik ki a hazai szociális munkában kevésbé kipróbált, elsősorban nem a krízisek oldására, azok meghaladására törekvő családgondozói szerep, hanem hosszú távú kapcsolatot kiépítő, követőnek nevezhető szociális gondozás. Úgy gondoljuk, hogy az alapítványban a szociális munkásoknak a nevelési tanácsadásból, iskolai szociális munkából ismert család-gondozói szerepekör vonásait is fel kell mutatniuk.

A gyerekek számára az alapítvány hamar vált erősen meghatározó vonatkoztatási közeggé az iskola és a család mellett. A szocializációs színterek egyikévé lépett elő, ahol a tudásátadáson kívül felértékelődnek a társas kapcsolatok. Az ismétlődő táborozások, kirándulások, a kulturális intézmények igénybevétele a kelleténél erősebb befolyással van a mindennapi élet szervezésére, az értékjelölésekre, az emberi érintkezések gyakorolható formáira. Úgy látjuk, hogy a szociális munkások a jelenlévő felnőtt szerepében mindazokkal a mellékesen gyakorolt gesztusokkal, a mellékesen elhullajtott információmorzszákkal, konfliktuskezelő képességükkel a szocializáció új dimenzióját nyitják meg. Egyben visszamenőleg hitelesítik mindazt a tudásátadást, ami az alapítványon belül történik, azt az értékrendet, amit az alapítvány a gyerekek felé az iskolai teljesítmények terén, a szülők felé a létfenntartásért vívott közös harcok konfliktusaiban közvetít.

A Lehetőség Alapítvány alapkérdése számunkra úgy fogalmazódik meg, hogy egy olyan társadalomban, ahol egyre fokozódnak a szociális feszültségek, és egyre nagyobb csoportok helyzete válik perspektívátlaná, érdemes-e feszültségoldó szelepet működtetni, érdemes-e a 20. század végi társadalomban koncentrált anyagi és szellemi segítségnyújtással ismét felcsillantani a mobilitás reményét, meghaladhatónak láttatni a szegény sorsot. Sikerül-e ez

a mobilitás, és milyen áron, mit kockáztatnak a gyerekek, és milyen erőket szükséges mozgósítania az alapítványnak? Milyen konfliktusokkal kell szembenéznük a gyerekeknek, és szembe tudnak-e nézni velük? Ha sikerül fenntartani a Lehetőség Alapítvány működését, a következő néhány év e kérdések megválaszolásával fog telni.

Mezei György & Sarlós Katalin

KOLPING SZAKMUNKÁSKÉPZŐ INTÉZET ÉS SZAKISKOLA, SZEKSZÁRD

A Kolping iskolák eredete 140 évvel ezelőttre nyúlik vissza, amikor *Adolf Kolping* katolikus legényegyletet alapított. A kezdeményezés követőkre talált, olyannyira, hogy tíz évvel később már Pest is rendelkezett hasonló intézménnyel.

A katolikus háttérű mozgalom csaknem száz évvel ezelőtt Szekszárdra is eljutott. A második világháború előtt a helyi katolikus legényegylet keretén belül már két épülettel is rendelkeztek, amelyek részben vendéglőként funkcionáltak, részben pedig a helyi iparosifjak kulturált időtöltésének, szórakozásának biztosítottak helyet. A katolikus legényegyletet 1949-ben betiltották, tagjai szétszóródtak, az épületeiket a későbbiek során lebontották.

A Kolping család mozgalom 1989-ben kezdett Magyarországon ismét gyökeret verni. Az első egylet Pécsen jött létre. A pécsi püspöki titkár korábban szekszárdi káplán volt, az ő közvetítésével történtek meg az első lépések a szekszárdi "család" létrehozására. Ő szólt a helybelieknek, akik 1990 novemberében 17 alapító taggal létrehozták az új egyesületet. Az egyesületnek konkrét célkitűzései előzetesen nem voltak, csak az alapító összefogóan igyekeztek összeszedni azokat a helyi társadalmi gondokat, amelyeken a maguk eszközeivel segíteni tudnának. Első tevékenységük közé tartozott a kórházi ápoltak látogatása, lelki támogatása, illetve könyvtár létesítése számukra, pályázaton elnyert 40 ezer Ft-tal. A korábbi úttörőházban egy-két évig működtettek egy olcsó büfét a városi gyerekek illetve öregek számára, a magas bérleti díj miatt azonban ezt be kellett zárniuk. Jelenleg már 60 fölötti a tagok száma. Összetételük: a takarítónőtől a főorvosig szinte minden társadalmi réteg képviselteti magát benne. A tagság kb. egyharmada diplomás.

1991 januárjában arra a felismerésre jutottak, hogy a tanév végére a városban mintegy 300, általános iskolát befejezett fiatal kerül az utcára. Olyanok, akik nem tudnak középfokon továbbtanulni. Ezek mintegy kétharmada lány: őket kellene összeszedni. Valamilyen háztartási tanfolyamon gondolkodtak, hogy mégis tanuljanak valami hasznosíthatót a lányok.

Ahogy a témával megbízott tagok – köztük mindenek előtt a jelenlegi igazgató – elkezdtek utánanézni a működtetés feltételeinek, kiderült, hogy a tanfolyamot mindenképpen be kell építeniük valamilyen formában a formális iskolarendszerbe. Az egyesület az iskola fenntartását nem tudta volna biztosítani. A diákoktól tandíjat nem szedhettek, hiszen éppen a legszegényebb családok gyerekei kerültek az utcára. Az állami fejkvóta pedig csak abban az esetben illeti meg őket, ha hivatalosan is elismertetik magukat középfokú iskolának.

Az események gyorsan perogtek. A jelenlegi igazgató 1991 áprilisában már egy 11 tantárgyból álló tantervköteggel rendelkezett, s elindították a hivatalos engedélyeztetés procedúráját. A tanterv, az oktatók névsora, a leendő helyszín rögzítése, a felszerelési jegyzék, valamint egy minimális tőkeösszeg felmutatása alapján az MKM megadta az iskolai engedélyt. Kétéves speciális szakiskolaként definiálták az iskolát, amely háztartásgazdaságtani, háztartásvezetői ismereteket nyújt. Az önkormányzat nem nagyon mozdult, nem nagyon hitt az iskola jövőjében, de végül is 1991 júniusában megadta az engedélyt.

A katolikus egyház közvetítésével ugyanez év májusában felvették a kapcsolatot az augsburgi Kolping családdal. Az augsburgiak, akik 4 modellképzés bevezetésének támo-